

OCHRANA OSOBNOSTI A PRÁVNÍ ODPOVĚDNOST VE ZDRAVOTNICTVÍ

Jan Mach

advokát, ředitel právního oddělení ČLK, Praha

V rámci právní odpovědnosti ve zdravotnictví lze vedle žalob o náhradu škody očekávat i žaloby na ochranu osobnosti. Souběžné podání obou typů žalob nelze vyloučit. Je otázkou, zda lze i náhradu za bolestné, ztížení společenského uplatnění či úmrtí blízké osoby považovat za náhradu škody či spíše satisfakci. V současné době je zkoumána otázka ústavnosti ustanovení § 444 odstavec 2 občanského zákoníku na jehož základě je vydána vyhláška č. 440/2001 Sb.

Patrně nelze vyloučit, že důvodem k úspěšné žalobě na ochranu osobnosti může být i omezení v obvyklém způsobu života po dobu kratší než rok, na které vyhláška 440/2001 Sb. nepamatuje, jakož i porušení některých ustanovení Úmluvy o lidských právech a biomedicině, zejména článku 5 (informovaný souhlas) a článku 10 (ochrana osobních údajů). Důvodem k tomuto typu žaloby však může být nepochybně též nešetné nebo nedůstojné jednání s pacientem.

Klíčová slova: ochrana osobnosti, právní odpovědnost ve zdravotnictví, náhrada škody, satisfakce, imateriální újma, Úmluva o lidských právech a biomedicině.

Úvod

Problematika náhrady škody je v současné době předmětem zájmu médií i justičních orgánů. Soudce Obvodního soudu pro Prahu 1 a shodou okolností prezident Soudcovské unie dal Ústavnímu soudu podnět ke zrušení § 444 odstavec 2 občanského zákoníku s tím, že je v rozporu s ústavními principy demokratického právního státu, Ústavou ČR a Listinou základních práv a svobod, aby nároky vyplývající z práva na ochranu zdraví stanovil podzákoný právní předpis (vyhláška č. 440/2001 Sb.), a to navíc způsobem, který zásadně omezuje právo soudu přiznat spravedlivou náhradu škody. Nález Ústavního soudu ČR může mít zásadní význam. Je vůbec bolest a ztížení společenského uplatnění škodou? Má-li být „škoda“ vyjádřena jako „zmenšení majetku“, pak jde spíše o satisfakci. A satisfakce patří spíše do oblasti ochrany osobnosti než náhrady škody. Obdobně jako náhrada škody v případě ustanovení § 444 odstavec 3 občanského zákoníku. Lze skutečně označit ztrátu blízké osoby za „škodu“? Nepatří tato problematika spíše do sféry ochrany osobnosti, než do problematiky náhrady škody?

Pokud dosud byly podávány žaloby na ochranu osobnosti a požadována satisfakce za ztrátu blízké osoby, neboť jde o zásah do práva na rodinný život, soudy většinou takovým žalobám vyhověly a satisfakci přiznaly. Tento postup má oporu i v usnesení Ústavního soudu ČR IV ÚS 315/01.

Omezení v obvyklém způsobu života

Je otázkou, jak by byla řešena žaloba na ochranu osobnosti, kterou by se žalobce domáhal satisfakce za výrazné omezení v obvyklém způsobu života po dobu pracovní neschopnosti. Žalobce by například v souvislosti s pochybením při poskytování zdravotní péče byl o několik mě-

síců déle než bylo nutno omezen v pohybu. Do roka došlo k uzdravení – ztížení společenského uplatnění tedy nenastalo. Bolestné bylo uhrazeno dle vyhlášky č. 440/2001 Sb. Žalobce by však namítal, že díky pochybení při poskytování zdravotní péče přišel o letní dovolenou, nemohl jet k moři ani na hory, kam jet chtěl, nemohl se koupat, sportovat, chodit na procházky. Tento zásah do obvyklého způsobu života mu nikdo neuhradil – není zahrnut ani v bolestném a na náhradu za ztížení společenského uplatnění mu nárok nevznikl. Byl by v případném řízení na ochranu osobnosti úspěšný? Pamatují vůbec ustanovení § 11 občanského zákoníku a následujících na podobnou situaci? Bylo by možno vycházet z práva na „ochranu zdraví“? Nebo ze slova „zejména“ v § 11 občanského zákoníku, které jasně naznačuje, že nejde o taxativní, ale o demonstrativní výčet? Nedomnívám se, že jsem povolán dát jasnou odpověď na tuto otázku a zajímal by mě i názor kolegů. Osobně se domnívám, že úspěšná žaloba na ochranu osobnosti tohoto typu vyloučena není.

Úmluva o lidských právech a biomedicině

Úmluva o lidských právech a biomedicině dává občanům signatářských států celou řadu velmi zásadních práv. Jaký právní nárok vznikne tomu, jehož práva zaručená touto úmluvou, byla porušena? Vysvětlující zpráva k úmluvě uvádí, že na jejím základě nelze podávat stížnosti na signatářské státy, pro nedostatečnou úroveň zdravotní péče. Pokud však byl občan omezen v právu na informovaný souhlas (článek 5) nebo v právu na ochranu citlivých osobních údajů (článek 10), jde o zásah do práva na ochranu osobnosti? V jedné nemocnici byla provedena sterilizace ženy bez jejího informovaného souhlasu. Souhlasila s gynekologickou operací, nikoli však se sterilizací. Žalobě na

ochranu osobnosti bylo pravomocně vyhověno včetně finanční satisfakce. Podle názoru státního zastupitelství šlo rovněž o trestný čin poškození cizích práv, který byl v daném případě již promlčen.

Podle mého názoru může být porušení práva na zdravotní péči s informovaným souhlasem i porušení práva na ochranu citlivých osobních údajů, zejména v souvislosti se zdravotním stavem člověka, vždy důvodem k úspěšné žalobě na ochranu osobnosti.

Příklady z praxe

V jiném případě lékařka aniž pacientku řádně vyšetřila a aniž byl její postup dostatečně odůvodněn ustanovením § 23 odstavec 4 písmeno b) zákona o péči o zdraví lidu č. 20/1966 Sb. v platném znění indikovala k hospitalizaci v psychiatrické léčebně. Pacientka s hospitalizací nesouhlasila a byla proti své vůli převezena policií do psychiatrické léčebny, odkud byla tentýž den službu konajícím lékařem propuštěna. Žaloby a trestní oznámení neměly úspěch. Ústavní soud však svým nálezem IV ÚS 639/00 dal pacientce za pravdu a přímo konstatoval, že vznikla imateriální újma je důvodem k žalobě na ochranu osobnosti.

V jiném případě pacientka, u které bylo gynekoložkou vysloveno podezření na maligní chorobu, byla po absolvování laboratorního vyšetření telefonicky informována zdravotní sestrou, že výsledek je nepříznivý a byla objednána k lékaři na následující týden. Pacientka propadla panice, musela navštívit psychiatra a brát léky na uklidnění. Poté se dozvěděla, že z hlediska malignity byl nález zcela v pořádku; šlo o banální chorobu nikoli maligního charakteru. Pacientka podala žalobu na ochranu osobnosti pro imateriální újmu a požaduje též finanční satisfakci, věc dosud není pravomocně rozhodnuta.

Pacient hospitalizovaný na urologickém oddělení se jevil službu konajícímu lékaři o víkendu jako neklidný, zejména nebyl schopen a ochoten v klidu ležet na lůžku a stále vstával. Lékař nařídil kurtování a povolal na konzilium psychiatra. Rodina pacienta přišla na návštěvu v době, kdy pacient byl přikurtován a přicházel k němu psychiatr. Ten doporučil pacienta odkurtovat a konstatoval, že je duševně zcela v pořádku. Pacient posléze podal

žalobu na ochranu osobnosti pro porušení práva na ochranu lidské důstojnosti jak proti příslušnému zdravotnickému zařízení, tak proti zaměstnanci – lékaři, neboť ustanovení § 420 odstavec 2 občanského zákoníku se nevztahuje na případy ochrany osobnosti a k zásahu do práva na ochranu lidské důstojnosti nepochybně došlo. Stejně stanovisko zaujal i soud prvního stupně, případ však není dosud pravomocně skončen.

Považuji za nepochybné, že v případě nedůstojného zacházení s pacientem, zvláště v přítomnosti dalších osob, může být žaloba na ochranu osobnosti důvodná a úspěšná.

Je jisté celá řada dalších situací, které mohou nastat při poskytování zdravotní péče a z nichž by bylo možno vyvodit možnost odpovědnosti za zásah do práva na ochranu osobnosti. Diskuze na toto téma by byla jistě užitečná.